

سبزیکاری

✓ تهیه و انتخاب بذر مرغوب

شاید نیازی به توضیح نباشد که اگر در بهترین خاک و زمین حاصلخیز بذر نامرغوب کاشته شود و همه‌ی مراقبت‌های لازم را نیز رعایت بنمایید نتیجه‌ای عاید شما نخواهد شد. پس باید نهایت دقت را در تهیه و انتخاب بذر مرغوب و اصلاح شده بنمایید. به طوری که بذر انتخاب شده باید دارای مشخصات کامل جنس و رقم مورد نظر و عاری از آفات و بیماری‌ها و گرد و خاک و تخم علف هرزه بوده و دارای قوه‌ی نامیه بیش از ۸۰ درصد باشد. بنابراین از فروشنده‌ی بذر بخواهید تا بذری با مشخصات ذکر شده در اختیار شما بگذارد. لازم به یادآوری است که معمولاً روی پاکت بسته‌بندی شده‌ی بذرها، مقدار مصرف در هر متر مربع و تاریخ انقضای مصرف آن نیز نوشته شده که قبل از استفاده و در هنگام خرید باید به این دو نکته دقت کنید. با تمام این احوال پس از خرید بذر با در نظر گرفتن کلیه‌ی نکات ذکر شده باز هم برای اطمینان بیشتر از سالم بودن بذر، دو یا سه عدد بذر خریداری شده را لای دستمال کاغذی یا پارچه‌ی آستری (تنظیف) قرار دهید و برای دو یا سه روز دستمال را با اسپری کردن آب مرطوب نگه دارید. اگر در این مدت بذرها جوانه زدند بنابراین بذر شما سالم است. چنانچه در مراحل بعدی کاشت، بذرها خریداری شده سبز نشوند، بدانید اشتباهی در کار خودتان بوده است. بدیهی است بذرهائی که در لای دستمال سبز نشده قابلیت کاشتن را نخواهد داشت و باید بذر مرغوبی جایگزین آن گردد. در صورت سالم بودن بذر آنها را یک تا چند روز با توجه به نوع بذر در داخل آبی که هوای کافی وارد آن شود خیس کنید تا پوسته‌ی آن کمی نرم شود.

✓ روش کشت بذر

ایده‌آل‌ترین درجه حرارت برای کاشت بذر سبزی، به‌طور اعم و کلی بین ۸ تا ۱۶ درجه‌ی سانتیگراد است. بهترین فصل کشت سبزی در ایران به‌طور اعم اوایل بهار یا اوایل پاییز می‌باشد. ولی در بذراپاشی تاریخ تقویم ملاک عمل نمی‌باشد بلکه گرمای زمین و درجه حرارت هوا را نیز باید مدنظر داشت. کاشت قبل از موعد مقرر مسلماً خساراتی نیز در بردارد. چنانچه بخواهید طریقه‌ی صحیح آماده نمودن بذرها را برای کشت بدانید، نیاز به اطلاعات زیادی دارید. ولی به‌طور کلی و اعم برای باغبانان جهت سبزی‌کاری متذکر می‌گردد. بذرها خریداری شده را با توجه به بزرگی، کوچکی و نیز ضخامت پوست آن به مدت ۲ تا ۴ ساعت در آب قرار دهید تا کمی پوست آن نرم شود. به عنوان مثال بذر شاهی و جعفری به مدت ۲ ساعت و باقلا و لوبیا به مدت ۴ ساعت باید در آب برای آماده شدن جهت کاشت قرار گیرند. با تمام این احوال باز هم به این گفته بسنده ننموده و هنگام خرید بذر از فروشنده نیز در این مورد سوال نمایید تا زحمات شما مثمر ثمر باشد. از اینجا کار را شروع کنید. حدود یک یا دو متر مربع از فضای باغچه داخل حیاط را برای این کار در نظر بگیرید و با بلوک سیمانی یا سنگ یا قلوه سنگ و یا آجر محدوده‌ی آن را مشخص نمائید و سپس آن قسمت را شخم بزنید، یعنی با بیل کاملاً خاک این قسمت را پشت و رو کنید و کلوخ‌ها را با پشت بیل خرد نمائید و با شن‌کش سطح خاک را کاملاً صاف و تراز نمائید تا آبیاری کرت پس از رشد بذرها به آسانی انجام گیرد. آن وقت بذرها را خیس کرده و مورد نظر را به‌طور یکنواخت روی خاک بپاشید و به اندازه‌ی دو برابر قطر بذر روی آن را با خاک برگ الک کرده بپوشانید و با سر آبیاری که آب را کاملاً پودر می‌نماید آن را آبیاری نمائید. - توجه داشته باشید چنانچه این بستر را با شیلنگ و اصطلاحاً به‌طور (شره) آبیاری نمایید بذرها کاشته شده، در اثر فشار آب بیشتر از حد معمول در داخل خاک پایین رفته و جوانه‌ی بذرها قادر نخواهند بود سر از خاک بیرون آورند و تمام زحمات‌های شما بی‌نتیجه خواهد ماند. سه عامل مهم حرارت، رطوبت و هوای مساعد موجب سبز شدن بذرها می‌شوند. پیشنهاد می‌شود برای

کشت در منزل حتی الامکان از کاشت ردیفی استفاده کنید تا عملیات زراعی نظیر وجین، سمپاشی، کنترل علف‌های هرز و چیدن محصول آسان‌تر و راحت‌تر انجام شود. حال اگر بخواهید بذر را در گلدان یا فلاورباکس و یا یک جعبه‌ی چوبی بکارید باید به این طریق عمل نمائید. روشی که من جهت کشت بذر در خانه به کار می‌برم و نتیجه‌ی کارم نیز مطلوب بوده، این است که از گلدان‌هایی که به شکل مکعب مستطیل هستند و با عمق کمتری ساخته می‌شوند استفاده می‌کنم چون بسیار مناسب‌تر و راحت‌تر برای کاشتن بذر در خانه می‌باشند.

درازا و پهنای آنها از عمق‌شان بیشتر بوده و بنابراین می‌توانم بذر بیشتری را در سطح آنها بکارم. همچنین به علت کمی ارتفاع، آب کمتری در گلدان‌ها جمع می‌شود و نور و رطوبت بهتر و بیشتر در آنها نفوذ می‌کند و به‌طور یکنواخت در همه جای گلدان پخش می‌گردد. برای این کار می‌توان از جعبه‌های چوبی مخصوص نشاء نیز استفاده کرد. جعبه‌های چوبی مخصوص نشاء‌ی گلدان‌های سفالی که به شکل مکعب مستطیل بوده و عمق کمتری دارند خیلی مناسب‌تر و بهتر می‌باشند. حال مخلوطی از ماسه و خاک باغچه را درون گلدان بریزید و سپس با کف دست یا ته گلدانی تمیز، خاک درون آن را خیلی ملایم بفشارید به‌طوری که خاک داخل گلدان یا جعبه به صورت صاف از لبه‌ی آن حدود یک سانتیمتر پائین‌تر باشد، سپس آن را آبیاری نمائید و صبر کنید تا آب دیگر از سوراخ زیرین آن خارج نشود. حال بذر را به طور یکنواخت و تُنک در سطح خاک بپاشید و روی آنها را با یک لایه به ضخامت دوبرابر قطر بذر با خاک برگ الک کرده یا خزهی خرد کرده بیوشانید و آنها را صاف و یکدست کنید. این لایه را نیز فقط با اسپری کردن آب مرطوب نمائید و آن را در محل نورگیری قرار دهید. در داخل خانه به هیچ وجه از کود حیوانی برای پوشاندن بذر استفاده نکنید چون ضررهای بسیاری برای انسان دارد. چنانچه بذرهای مورد استفاده خیلی ریز باشند مثلاً به اندازه‌ی یک ماسه بادی یا کوچک‌تر از آن به جای دفن کردن بذر در زیر لایه‌ی ذکر شده آن را روی لایه‌ی خزهی خرد کرده و یا خاک برگ الک کرده و پف کرده به آرامی به صورت یکنواخت و تُنک بپاشید. پس از آبیاری پودری و به صورت اسپری، بذر را مانند غربال از این لایه عبور می‌کنند و در درون این پوشش به خودی خود به عمق مناسبی می‌رسند. می‌توانید بذر را داخل جعبه‌ی نشاء و یا مستقیماً در داخل خزانه بکارید. بهتر است بذر را به صورت ردیفی بپاشید. فاصله‌ی ردیف‌ها در جعبه حدود ۵ سانتیمتر و در داخل خزانه‌ی هوای آزاد بین ۱۰ - ۱۵ سانتیمتر باشد به‌طور کلی می‌توان گفت بین ۳ - ۵ گرم بذر برای هزار عدد نشاء کافی می‌باشد.

✓ انتخاب زمین و نوع خاک آن

قطعه زمین یا جعبه و گلدان انتخابی برای سبزی‌کاری باید دارای خاکی با ترکیبات زیر باشد:

خاک آن نباید سخت و کاملاً رُسی باشد که آب در آن جمع شود و نه خیلی هم ماسه‌ای و متخلخل که آب به سرعت در آن فرو رود یا از زیر جعبه یا گلدان بلافاصله خارج گردد. خاکی برای سبزی‌کاری مناسب است که در آن نشای گل به خوبی عمل می‌آید، در این خاک سبزی هم به خوبی رشد می‌کند. خاک باغچه‌هایی که هر ساله کشت می‌شوند و معمولاً سیاه رنگند بهترین خاک برای کشت سبزی هستند. خاک آوار (مخلوطی از کود حیوانی پوسیده و خاک برگ) خاک مناسبی است که حدود دو بیل کود حیوانی پوسیده نیز برای یک متر مربع این ترکیب کفایت می‌نماید. پس از سبز شدن بذر، پاشیدن یک لایه کود حیوانی پوسیده و پودر شده روی خاک و یا دادن کود شیمیائی مناسب است.

• معرفی برخی از اصطلاحات

روش خطی: کاشتن بذرها، قلمه‌ها، نشاءها در یک خط مستقیم و با فاصله‌های معین.

خزانه: محلی است که از قبل بذر و یا قلمه‌ها را در آن می‌کارند و بعد از رشد و نمو کافی به محل اصلی منتقل می‌کنند.

وجین کردن: کندن علف‌های هرز

تُنک کردن: کاهش تراکم سبزی‌های کاشته شده یا حذف آن‌ها جهت تقویت گیاهان باقیمانده.

هرس: حذف کلی یا جزئی شاخه‌های زائد و بی‌بر جهت تقویت سایر شاخه‌های گیاهانی نظیر فلفل، بادمجان و گوجه‌فرنگی.

سله‌شکنی: شخم سطحی خاک، بدون لطمه زدن به ریشه‌های گیاه، در زمانی که خاک محل کاشت خشک است.

کودسرک: دادن کود به زمین پس از کشت گیاهان

❖ نعنا

پیشنهاد می‌کنم با این سبزی که مورد علاقه‌ی اکثر مردم است کار سبزی‌کاری را شروع کنید که زحمت چندانی ندارد و می‌توانید ریشه‌ی آن را نیز بکارید. این ریشه‌ها را می‌توانید در زمین‌های سایه آفتاب حیاط، یا در بالکن، در جعبه و یا فلاورباکس یا گلدان در داخل خانه، پشت پنجره‌ی آفتاب‌گیر بکارید. ریشه‌ی این سبزی برای سال‌ها نیز در باغچه یا هر جای دیگری باقی‌مانده و سال بعد دوباره شروع به رشد می‌کند. ریشه‌ی این سبزی را می‌توانید از دوستان و آشنایان و یا از سبزی‌کارها تهیه نمایید. اگر در موقع خرید سبزی دقت کرده باشید در دسته‌های نعنا و ترخون که در سبزی‌فروشی‌ها عرضه می‌گردد بعضی از ساقه‌های آنها ریشه دارند. شما می‌توانید چند بوته را که ریشه‌های سالمی دارند انتخاب کنید و آن را در محلی که مورد نظرتان است با فاصله‌ی مناسب بکارید و آن را آبیاری نمایید. خاک این گیاه را همیشه مرطوب نگه دارید. پس از یک تا دو بار چیدن یا سربرداری کردن، ساقه و برگ‌های جدیدی ایجاد می‌شوند و بستر کشت شما را پر می‌نماید. مصرف این گیاه بیشتر به خاطر طعم مطبوع آن است که به عنوان سبزی‌های ادویه‌ای و مصارف داروئی نیز از آن استفاده می‌گردد. این گیاه در پاییز و زمستان اصطلاحاً زمخت شده و لطافت خود را از دست می‌دهد. بنابراین باید ساقه‌ها را از نزدیک سطح خاک قطع نمایید و مقدار کمی خاک که با کود مخلوط شده است روی آنها بریزید تا در بهار محصول خوبی به شما بدهد. در صورتی که بستر کشت در داخل ساختمان باشد به جای کود حیوانی از خاک برگ و کود شیمیائی استفاده نمایید. توجه داشته باشید پس از گذشت ۳-۴ سال عمر مطلوب آن به اتمام رسیده و باید به کلی آن را حذف کنید و ریشه‌های جدید و جوان را جایگزین نمایید. این گیاه را می‌توانید در بهار با قلمه زدن ساقه‌های خشبی آن نیز تکثیر کنید.

❖ ریحان

بذر این سبزی را در اوایل فصل بهار و پاییز به صورت خطی یا ردیفی به طوری که فاصله‌ی خطوط حدود ۲۰ سانتیمتر باشد پس از رفع سرمای بهاره کشت نمایید. چنانچه در هوای سرد بکارید، سبز نمی‌شود. برای هر متر مربع ۵/۱ گرم بذر مرغوب کفایت می‌نماید. لازم به تذکر است که محل کشت آن باید آفتاب‌گیر یا سایه آفتاب باشد و قدری تنک‌تر کاشته شود. پس از رشد و هنگام چیدن باید دو یا سه بند از سطح خاک بالاتر آن را بچینید و اگر از کف بریده شود ساقه‌های اصلی آن خشک می‌شود. محصول حدود یک متر مربع ریحان چه در کرت و چه در جعبه یا گلدان در مساحت ذکر شده برای یک خانواده‌ی چهارنفری کافی است.

❖ تره ایرانی

همانطور که از نام این گیاه پیدا است موطن اصلی آن ایران بوده و از اینجا به سایر نقاط جهان راه یافته است. این سبزی از خانواده پیاز است. سبزی‌هایی مانند پیازچه، موسیر و سیر جزو این خانواده هستند که دارای غده کوچک‌تر و سفیدرنگ‌تر از پیازچه بوده و از برگ‌های آن به عنوان سبزی خوردن استفاده می‌نمایند. برگ‌های آن نسبتاً پهن و بلند و تقریباً گوشتی و به رنگ سبز تیره است که در مقابل سرما مقاوم می‌باشد. در فارسی به آن (گندنای) می‌گفته‌اند. در اکثر فرهنگ‌های لغت، از همان کلمه تره فرنگی استفاده کرده‌اند و در برخی از کتب آن را آلیوم پروم نامیده‌اند. بذر این سبزی را می‌توانید در فصل بهار و پاییز به صورت خطی و با فاصله حدود ۲۰ سانتیمتر در قسمت سایه آفتاب درون باغچه یا جعبه و گلدان بکارید. برای هر متر مربع ۲ گرم بذر مرغوب کافی می‌باشد. پس از سبز شدن در حالی که بوته‌ها کوچک و ریز هستند و هنوز خوراکی نشده‌اند بهتر است آنها را با قیچی از یک سانتیمتری خاک چیده و به مصرف رسانده تا در رویش بعدی، برگ‌ها بزرگ‌تر، قوی و خوراکی و مرغوب‌تر شوند. این سبزی چند سال دوام می‌آورد و نیاز به کشت همه ساله ندارد، ولی به مقداری کود از ته پس از برداشت مرحله اول نیاز دارد و در آب و هوای معتدل سرد و مرطوب بازدهی آن بیشتر است. اگر به صورت ردیفی در کرت کاشته شود، عملیات وجین (کندن علف‌های هرز) و سله‌شکنی (شخم سطحی خاک، بدون لطمه زدن به ریشه‌های گیاه، در زمانی که خاک محل کاشت خشک است) به آسانی در آن انجام می‌گیرد. فاصله ردیف‌ها بین ۲۰ تا ۲۵ سانتیمتر می‌باشد. این گیاه دارای ویتامین A و B1 و C و پتاسیم، آهن و املاح معدنی زیادی است.

❖ شاهی

موطن اصلی این گیاه اروپای جنوبی و آسیای صغیر بوده است. بذر شاهی را می‌توانید در نواحی معتدل ایران در فصل‌های بهار و پاییز بکارید. برای نتیجه بهتر باید دقت نمایید که به صورت متراکم بذر را کشت ننمایید و بهتر است پس از رویش برای رشد بهتر و قوی شدن، آن را تُنک (کاهش تراکم سبزی‌های کاشته شده یا حذف آنها جهت تقویت گیاهان بازمانده) کنید. توجه داشته باشید در موقع تنک کردن، زمین باید مرطوب باشد و گیاه از زمین اصطلاحاً کنده نشود و از سبزیجات تُنک شده هر چند برگ‌های آنها لاغر و ضعیف باشند می‌توانید جهت مصرف استفاده نمایید. برای هر مترمربع ۵/۱ گرم بذر مرغوب کفایت می‌کند و همین متر از چه در باغچه و چه در جعبه و گلدان برای تامین نیاز یک خانواده کافی است. این گیاه دارای ویتامین‌های A و C و املاح معدنی مثل کلسیم و پتاس می‌باشد که برای کم‌خونی و تصفیه خون کاربرد دارد.

❖ جعفری

این گیاه بومی اروپای شرقی و آسیای غربی است و به صورت خودرو در سواحل دریای مدیترانه روئیده و از این منطقه به سایر کشورهای جهان برده شده است.

گیاهی است دو یا چند ساله که دوره رویش آن کوتاه است. در منازل بهتر است محل‌های سایه آفتاب را برای کشت بذر جعفری انتخاب نموده و همانند شاهی اقدام به کاشت بذر آن نمایید. جعفری نسبت به سرما بسیار مقاوم است، بنابراین در مناطقی با آب و هوای خنک بازدهی بهتری خواهد داشت. یخبندان را تا ۷ درجه سانتیگراد تحمل می‌کند، در مقابل سرما بسیار مقاوم و در برابر خشکی حساس است. برای هر متر مربع یک گرم بذر مرغوب کافی است. رنگ بذر جعفری سبز مایل به خاکستری می‌باشد. این سبزی دو سال می‌ماند و نیاز به کشت هر ساله آن نیست. زمین محل کشت این سبزی باید نرم، مرطوب و دارای مواد غذایی کافی باشد. پس از چند بار برداشت جعفری باید به آن ۵۰ تا ۱۰۰ گرم (حدود ۴ مشت) کود اوره (شکری) به عنوان کود سرک (دادن کود به زمین پس از کاشت گیاهان) برای هر ۵ متر مربع زمین یا جعبه و گلدان داده

شود، سعی کنید این کود را به‌طور یکنواخت در محل کشت پخش کنید و یکجا پای بوته‌ها نریزید، زیرا این کار باعث سوزاندن و خشک شدن بوته‌ها می‌شود.

در سطوح کوچک این گیاه را با چاقو برداشت می‌نمایند. زرد شدن برگ‌ها و کناره برگ‌ها به علت کمبود مولیبدن و منیزیم می‌باشد. پس از هر برداشت برای تقویت آن از کود ازته استفاده نمایید. کود دامی نپوسیده برای رشد و نمو این گیاه مناسب نمی‌باشد و باعث اختلال در رشد آن می‌گردد. این گیاه دارای مقادیر زیادی املاح معدنی، کلسیم، آهن، قند و ویتامین‌های A و B و مقدار زیادی روغن‌های فرار اتری مانند مرستیسین و آپپول می‌باشد.

❖ گشنیز

گشنیز گیاهی است یکساله که کاشت این سبزی همانند جعفری است. سوختگی کناره برگ‌ها و زرد شدن برگ‌های آن به ترتیب مربوط به کمبود کلسیم و کمبود منیزیم می‌باشد. بیماری‌های مهم آن عبارتند از زنگ کاسنی و سفیدک دروغین.

❖ شوید (سبت)

محل بومی آن آسیای صغیر و اروپای جنوبی بوده و از آنجا به سایر نقاط جهان راه یافته است.

گیاهی است چند ساله که ارتفاع آن به یک متر نیز می‌رسد و در مقابل سرما مقاوم است. این گیاه در آب و هوای سرد و مرطوب و در زمین‌هایی با خاک نیمه سنگین بازدهی بیشتری دارد. به تدریج که هوا گرم می‌شود، ساقه‌هایش چوبی می‌شوند. متذکر می‌گردد این گیاه نسبت به زمین‌های رسی که آب نمی‌تواند در آن فرو رود، حساس می‌باشد.

در هنگام کاشت این نکته را در نظر داشته باشید. چنانچه در آب و هوای معتدل کاشته شود بازدهی بیشتری خواهد داشت. طریقه کاشت بذر آن همانند جعفری و گشنیز است. برای هر مترمربع ۵/۱ گرم بذر مرغوب کفایت می‌نماید. فاصله بوته‌ها در کشت خطی یا ردیفی باید ۱۵×۳۵ باشد. این گیاه را می‌توانید در مناطقی که زمستان چندان سردی ندارد در پاییز هم بکارید و در طول زمستان از محصول آن استفاده نمایید. زمان برداشت شوید، آن را چند سانتیمتر بالاتر از خاک چیده تا بتواند ساقه و برگ‌های جدیدی ایجاد و رشد نماید. مهم‌ترین بیماری‌های این گیاه، زنگ شوید، ویروس مورائیک یونجه، قارچ فوزاریوم و ویروس C.M.V می‌باشند.